De Aenea Gazaeo.

Dissertatio inauguralis philologica

quam scripsit et amplissimi

philosophorum ordinis consensu et auctoritate

ad summos in philosophia honores
in Universitate litterarum Viadrina Vratislaviensi

rite capessendos

die XXIV mensis Octobris anni MCMVIII hora X

una cum sententiis controversis in Aula Musica
publice defendet

Stephanus Sikorski

Adversarii erunt
Hieronymus Markowski cand. phil.
Alphonsus Seidel stud. phil.

Vratislaviae
M. & H. Marcus

De dissertatione probanda ad ordinem philosophorum rettulit
R. Foerster.

Dissertatio integra propediem in:
Breslauer Philologische Abhandlungen
tomi IX fasciculo V prodibit.

Examen rigorosum habitum est die XV mensis Iulii.

Ricardo Foerster

sacrum

I.

Quibus e fontibus hauserit Aeneas Gazaeus.

Neminem esse puto Aeneae dialogum, qui inscribitur Theophrastus, legentem, qui non intellegat, quanto studio doctus ille vir undique collegerit sententias philosophorum, qui aut libros composuerunt de providentia, de immortalitate animarum, de corporum resurrectione, aut illas gravissimas quaestiones in operibus suis tetigerunt. Prorsus quidem omnia, quae Aeneas sumpsit ex eorum operibus, cognosci non possunt. Nam cum illis temporibus floreret genus scriptorum, qui undique collatas clarissimorum virorum sententias in unum condebant promptuarium, fieri potuit ut hoc inserviret scriptoribus; nos autem, cum illa florilegia perierint, in periculo versamur ne putemus eos ex studio veterum has hausisse sententias. Accedit quod scriptores, qui primis post Christum natum saeculis opera composuerunt, ipsi commentationes suas creberrime veterum sententiis ornaverunt. Itaque etiam ex illis multa fluxisse in posteriorum libros quis est quin intellegat? Eo facilius in errorem incidere possumus, quod permulta illorum tum clarissimorum operum non pervenerunt ad nostram aetatem. Quod autem mihi videtur maximi esse momenti, florebant illis temporibus scholae philosophorum et rhetorum, in quibus discipuli discebant a magistris, sive quomodo quis scribere deberet, ne longius aberraret a genere scribendi Atticorum, sive quibus doctrinis philosophi veteris et recentioris aetatis usi essent. Aeneas autem ipse confessus est (p. $1,_{7}$ sq., $19,_{22}$, cf. Boiss. p. 160) se philosophiam didicisse ab Hierocle, philosopho Alexandrino. Sed, quamquam omnia in medium proferre non possumus, tamen per-

multa nobis occurrerunt, quae doceant Russi[1]) de philosophis christianis illorum temporum dictum videri quadrare etiam in Aeneam (p. 3): *Οἱ φιλοσοφοῦντες χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδὲν ἴδιον παράγουσιν, ἀλλὰ κολοιοὶ ἀλλοτρίοις πτεροῖς ἀγαλλόμενοι ἰδιοποιοῦνται ἀλλότρια δόγματα.*

Itaque liceat mihi nunc demonstrare, quomodo Aeneas sapientiam aliorum traduxerit in suum dialogum. Incipiam autem a Platone, qui, cum veterrimus et celeberrimus sit omnium scriptorum, quibus Aeneas usus sit, tum plurimum contulit et ad compositionem totius dialogi et ad usum verborum genusque dicendi et ad doctrinam ipsam. Quae cum ita sint, consideremus primum, quomodo Aeneas Platonem in compositione operis sui imitatus sit. Praetermitto iam ipsam dialogi formam, quae, quamquam a Platone summa arte exculta, tamen usitatior illis temporibus fuit, quam ut ex ea ipsa effici possit Aeneam imitatum esse Platonem. Sed graviora proferamus.

Iam initium dialogi congruit cum Platone. Nam ut Phaedr. 227 A Socrates interrogat *Ὦ φίλε Φαῖδρε, ποῖ δὴ καὶ πόθεν;* et hic respondet *Παρὰ Λυσίου, ὦ Σώκρατες, τοῦ Κεφάλου, πορεύομαι δὲ πρὸς περίπατον ἔξω τείχους*, ita Aeneae dialogus incipit a verbis *Ποῖ δὴ καὶ πόθεν, Εὐξίθεε; — Παρὰ τῶν Σύρων πρὸς Ἀθηναίους, ὦ Αἴγυπτε*[2]). Mox illud *σοὶ πάρειμι τὸν Νεῖλον, οὐ τὸν Ἰλισσὸν θεώμενος* (1,4) pertinet ad Platonis Phaedrum, nam Socrates amicum ducit ad Ilissum 229 A *δεῦρ᾽ ἐκτραπόμενοι κατὰ τὸν Ἰλισὸν ἴωμεν.* Memorabile autem est Aeneam non unum dialogum Platonis imitatum esse, sed e compluribus elementa collegisse et in unum coniunxisse. Itaque paulo post in memoriam sibi revocans Platonem inducere Socratem ab Hippocrate deductum ad Protagoram, statim Euxitheum facit ab Aegyptio delegatum ad Theophrastum. Quem Protagorae locum Aeneam revera in mente habuisse satis palam fit e similitudine quae exstat inter

---

[1]) *Τρεῖς Γαζαῖοι, συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας τῶν Γαζαίων ὑπὸ Δημοσθένους Ῥούσσου.* Diss. inaug. Lips. 1893. *Αἰνείας ὁ Γαζαῖος* p. 1—43.

[2]) Similiter Lys. 203 A sed non in initio dialogi *Ὦ Σώκρατες, ἔφη, ποῖ δὴ πορεύει καὶ πόθεν; Ἐξ Ἀκαδημίας, ἦν δ᾽ ἐγώ, πορεύομαι εὐθὺ Λυκείου.*

illos dialogos. Verba enim Platonis (Prot. 309 D) Ὦ τί λέγεις; Πρωταγόρας ἐπιδεδήμηκεν; — Τρίτην γε ἤδη ἡμέραν Aeneas mutat in κατῆρεν ἡμῖν τὸ μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων, ὁ Θεόφραστος, καὶ τρίτην ἄγει ταύτην ἡμέραν (3, 8). Paulo post (3, 12) appellat Theophrastum sapientissimum omnium hominum, quo οὐ γάρ ἐστιν οὔτε παρ᾽ Ἀθηναίοις οὔτε παρ᾽ ἄλλοις σοφωτέρῳ περιτυχεῖν, sine dubio quia Protagoras appellatur σοφώτατος μὲν οὖν δή που τῶν γε νῦν. Cum autem initium Gorgiae quandam habeat similitudinem cum Protagora, — nam ut in hoc dialogo hospes Socratem ad Protagoram, ita in Gorgia Callicles Socratem ad Gorgiam ducit, — mirum non est, quod Aeneas unum cum altero miscens brevi post e Gorgia haurit, quae ei ad rem videntur esse. Itaque imitatus illum Platonis locum (Gorg. 447 D) Εἰπέ μοι, ὦ Γοργία, ἀληθῆ λέγει Καλλικλῆς ὅδε ὅτι ἐπαγγέλλῃ ἀποκρίνεσθαι ὅτι ἄν τίς σε ἐρωτᾷ; — Ἀληθῆ, ὦ Χαιρεφῶν· καὶ γὰρ νῦν δὴ αὐτὰ ταῦτα ἐπηγγελλόμην, καὶ λέγω ὅτι οὐδείς μέ πω ἠρώτηκε καινὸν οὐδὲν πολλῶν ἐτῶν, facit Euxitheum e Theophrasto quaerentem (4, 8) Ἀλλ᾽ εἰπέ μοι (λέγει γὰρ ὁ Αἴγυπτος ὡς οὐκ ἔστιν ἄλλοθεν ἢ παρὰ σοῦ μανθάνειν) ἔξεστιν ἐρωτᾶν ὅ τι καὶ βούλομαι; et Theophrastum respondentem: Ἐρώτα δή, εἴπερ μοι βούλει χαρίζεσθαι. οὐδεὶς γάρ με πολλῶν ἐτῶν ἠρώτηκε καινὸν οὐδέν. His verbis exordio dialogi finito Aeneas ad rem accedit fingitque Euxitheum quaerentem, quid Theophrastus censeat de immortalitate animarum et de corporum resurrectione. Quod consentit cum Platonis usu, cuius in dialogis saepissime Socrates quendam e grege audientium interrogat, et, postquam hic nimis temere respondit, responsum hoc falsum esse plane demonstrat. Neque minus ipse Theophrastus simillimus est sophistis, quos Plato saepe illudit, faciens eos in initio quidem dialogi nimis suis opinionibus inflatos putantesque se omnia optime novisse, brevi autem demonstrans eos nihil novisse recte. Euxitheus autem cum Socrate Platonis comparandus est, quippe qui induat saepe personam discipuli, si accedit ad adversarium quendam, mox autem confutans eius dicta mutat personam ita ut ex discipulo magister factus esse videatur. Ceterum de disputationis inter Euxitheum et Theophrastum structura nihil addendum est nisi apud Aeneam similiter atque apud Platonem gra-

vissimam dialogi partem incipere verbis (50,1) Ἄκουε δή, φασί, μάλα καλοῦ λόγου. (Gorg. 523 A Ἄκουε δή, φασί, μάλα καλοῦ λόγου)[1]). Invenitur autem magna similitudo in fine ipso dialogi cum Phaedro clare demonstrans atque evidenter, quomodo Aeneas soleat decerpere fructus ex operibus tum Platonis tum aliorum. Nam raro fit ut ad verbum describat exempla sua, semper fere commutat sententias, addit quae videntur ad rem, demit quae minus apte orationi includuntur.

Phaedr. 279 B Ὦ φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῇδε θεοί, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι· ... ἐμοὶ μὲν γὰρ μετρίως ηὖκται ... ἴωμεν.	Aen. 78,12 Ὦ βασιλεῦ καὶ πάτερ ... ὦ πρώτη σοφία τοῦ Πατρός ... ὦ Πνεῦμα Ἅγιον ... ὦ θεία τριὰς καὶ μονὰς ἁγία, δοίης ἡμῖν τοῦ ἄνω κάλλους τὴν μνήμην .... Ἱκανῶς ἡμῖν ηὖκται · ἀλλ' ἴωμεν.

Satis docuisse videor Aeneam in structura dialogi usum esse elementis quae exstant in tribus libris Platonis, Phaedro, Gorgia, Protagora. Nemo igitur erit qui dubitet, quin Aeneas hos libros legerit.

Sed quae demonstravi, docent certo Aeneam novisse nonnulla Platonis opera, non docent eum Platonem semel atque iterum legisse, non docent eum alios quoque Platonis dialogos legisse. Quod ut demonstremus, primum Aeneae scribendi genus comparemus cum Platone, tum consideremus similitudines, quae exstant inter utriusque sententias.

Atque facillime quidem retinetur memoria initium orationis. Quam ob rem Aeneas saepissime ab eisdem verbis sumit initium sermonis ac Plato. Exempla afferam:

Aen. 1,7 ἦ πολλὴν χάριν οἶδα τῷ πνεύματι.	Polit. 257 A ἦ πολλὴν χάριν ὀφείλω σοι.
1,8 Ἦ οὐ μέμνησαι;	Lys. 222 D ἦ οὐ μέμνησθε;
3,17 ἀλλ' ἴωμεν.	saepissime invenitur apud Platonem.
4,10 Ἐρώτα δή, εἴπερ μοι βούλει χαρίζεσθαι.	Rep. IV 430 D ἀλλ' εἰ ἔμοιγε βούλει χαρίζεσθαι.

[1]) Cf. Russus l. l. 11 adn. 2.

5,3 ἐγώ σοι διανοίγειν πειράσομαι τὰ τῶν παλαιῶν ἀπόρρητα.	Phaed. 59 E ἐγώ σοι ἐξ ἀρχῆς πάντα πειράσομαι διηγήσασθαι.
7,9 Εὐδαίμων εἶ, ὦ Θεόφραστε, ὅτι οὐδέν σε διέλαθε.	Rep. IV 422 E εὐδαίμων εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι
9,16 ἦ καλῶς λέγεις.	Phaed. 24 A ἦ καὶ καλῶς δοκεῖ . . . οὕτω λέγεσθαι.
21,4 ἀποκρινοῦμαι, εἴ σοι ἥδιον.	Gorg. 504 C εἴ σοι ἥδιόν ἐστιν, ἐγὼ ἐρῶ.
62,3 Μορμολύττη, ὦ γενναῖε.	Gorg. 473 D Μορμολύττη αὖ, ὦ γενναῖε.
69,16 οὐκ ἀγεννῶς ἐπεξέρχῃ τῷ λόγῳ.	Gorg. 492 D Οὐκ ἀγεννῶς γε, ὦ Καλλίκλεις, ἐπεξέρχῃ τῷ λόγῳ παρρησιαζόμενος.
75,20 Τὸ ποῖον δὴ λέγεις;	Phaedr. 265 A τὸ ποῖον δὴ λέγεις;
77,3 Πῶς γὰρ ἔμελλεν, ὦ φιλότης;	Gorg. 506 E Πῶς γὰρ οὐ μέλλει; Phaedr. 228 D saepius ὦ φιλότης.

Non tam saepe, sed non raro uterque auctor eadem vocabula coniunxit. Quae inveni, afferam:

4,17 τουτὶ γάρ με διδάσκειν ἐθέλουσιν οἱ πάλαι σοφοί.	Conv. 185 C διδάσκουσι γάρ με ἴσα λέγειν οὑτωσὶ οἱ σοφοί.
7,9 πολλῶν ὄντων καὶ ποικίλων.	saepissime invenitur apud Platonem. Theaet. 146 D Rep. IV. 426 A
7,10 τῶν πάλαι λεγομένων.	Polit. 268 E τῶν πάλαι λεχθέντων.
7,11 διδάσκεις σαφῶς.	Prot. 361 B διδάσκεις σαφῶς.
9,2 Ἐγὼ δὲ πρὸς ταύτην ἰλιγγιάσας τὴν ἀπορίαν.	Lys. 216 C ἀλλὰ τῷ ὄντι αὐτὸς ἰλιγγιῶ ὑπὲρ τῆς τοῦ λόγου ἀπορίας[1].

[1]) Boissonadius nonnulla ad hunc locum attulit id unum oblitus a

9,11 ἀνθρωπίνη τις οἴησις.	Phaedr. 244 E ἀνθρωπίνῃ οἰήσει.
10,2 φιλήκοος γάρ εἰμι καὶ φιλομαθής.	Phaedr. 30 E φιλομαθὴς γάρ εἰμι.
	Legg. VII 810 E πολυηκόους καὶ πολυμαθεῖς.
35,2 τὸν δὲ ἐπὶ γήραος οὐδῷ.	Rep. I 328 E ὁ δὴ ἐπὶ γήραος οὐδῷ[1].
48,12 εἰ νεανικὸν εἰπεῖν.	Epist. IV 320 D εἰ καὶ νεανικώτερόν ἐστιν εἰπεῖν.
70,5 τῶν δὲ ἀλόγων ζώων τὴν γένεσιν τοῖς στοιχείοις ἐξάγειν προσέταττε.	Tim. 69 C τῶν δὲ θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασιν δημιουργεῖν προσέταξε.

Restat ut illos locos conferamus, qui non solum verbis inter se congruunt, sed etiam sensu aut translatione, quos tamen Aeneas non mutuatus est, ut argumentum e Platone hauriret, sed ut verbis praestantissimi illius philosophi splendorem dialogi ampliorem redderet. Ad hoc demonstrandum locos huc pertinentes cum Platonicis in conspectu ponam.

3,10 παρ' ἐκείνου γὰρ μάθοις ἂν ὅ τι ζητεῖς, ἢ μάθοις ἂν ὡς οὐδὲ παρ' ἀνθρώπων τοῦτο προσήκει ζητεῖν.	Tim. 29 C μεμνημένους ὡς ... φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν, ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους, πρέπει τούτου μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν[2].
20,22 οὕτω γραὸς μυθολογία.	Rep. I 350 E ὥσπερ ταῖς γραυσὶ ταῖς τοὺς μύθους λεγούσαις.
26,11 Κἂν ὁ λόγος ἀργήσῃ διὰ ῥαθυμίαν καὶ ὄκνον ἢ δι' ἀπαιδευσίαν καὶ τὴν κάτω	Quae ad arbitrium ab Aenea mutata (auriga enim et equi in Platonis dialogo longe

---

Libanio et Synesio coniuncta esse ἰλιγγιῶ et ἀπορῶ, non ἰλιγγιῶ et ἀπορία. Quod non inveni nisi loco Platonis.

[1]) Quamquam ἐπὶ γήραος οὐδῷ dictum Homericum est (X 60 Ω 487 ο 348) et saepius etiam alibi occurrit, tamen commemorandum esse putavi.

[2]) Cf. Phaed. 107 B.

σχολὴν καὶ τὴν τῶν ἄνω λήθην, ἐπιθυμία καὶ θυμός, οἷον ἵππων ζεῦγος ἐκπεσόντος τοῦ ἡνιόχου συνταράττεται.	aliud valent atque in Theophrasto) exstant Phaedr. 246 A — 247 C.
22,13 *ἀλλὰ τὸ μὲν βαλάντιον περικόπτειν καὶ τὸ σῶμα διατέμνειν δύναται (ὁ κακοῦργος).*	Gorg. 508 D *οὔ φημι, ὦ Καλλίκλεις, τὸ τύπτεσθαι ἐπὶ κόρρης ἀδίκως αἴσχιστον εἶναι οὐδέ γε τὸ τέμνεσθαι οὔτε τὸ σῶμα τὸ ἐμὸν οὔτε τὸ βαλλάντιον.*
27,22 *ὁ δὲ θεὸς τῆς πλεονεξίας τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἄγει.*	Tim. 30 A *πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν . . . κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας.*
32,4 *οἱ δὲ οἷον ἐν σκότει πλανηθέντες.*	Phaed. 99 B *ὃ δή μοι φαίνονται ψηλαφῶντες οἱ πολλοὶ ὥσπερ ἐν σκότει.*
43,24 *ἀργοτέρα δὲ μᾶλλον ἡ ἀρίστη, ἣν ὑμεῖς ἀδιάφθορον καὶ νεοτελῆ καλεῖτε, ἣ μὴ προτέρου ἐπειράθη σώματος, ἀλλὰ πρώτην γένεσιν τῇδε βιοτεύει.*	Phaedr. 250 E *ὁ μὲν οὖν μὴ νεοτελὴς ἢ διεφθαρμένος.* 252 D *ἕως ἂν ᾖ ἀδιάφθορος καὶ τὴν τῇδε πρώτην γένεσιν βιοτεύῃ.*
45,7 *τὸ γὰρ θνητὸν τῷ ἀθανάτῳ οὐχ ὅμοιον, ἀλλ᾽ ἐναντίον.*	Phaed. 105 D *πότερον δ᾽ ἔστι τι ζωῇ ἐναντίον ἢ οὐδέν; ἔστιν, ἔφη. τί; θάνατος.*
48,12 *ταῦτα γὰρ ἐξελήλεγκται καί, εἰ νεανικὸν εἰπεῖν, ἀδαμαντίνοις δεσμοῖς δέδεται.*	Gorg. 508 E *ταῦτα ἡμῖν ἄνω ἐκεῖ ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις οὕτω φανέντα, ὡς ἐγὼ λέγω, κατέχεται καὶ δέδεται καὶ εἰ ἀγροικότερόν τι εἰπεῖν ἔστιν, σιδηροῖς καὶ ἀδαμαντίνοις λόγοις.*
57,20 *οἷον ἐν σκότει τῶν θνητῶν αἰσθήσονται, καὶ ὥσπερ εἰς ποταμὸν ἐμπεσόντες τῇ καὶ τῇ φέρονται κρατούμενοι μᾶλλον ἢ κρατοῦντες.*	Tim. 43 A *Αἱ δ᾽ εἰς ποταμὸν ἐνδεθεῖσαι πολὺν οὔτ᾽ ἐκράτουν οὔτ᾽ ἐκρατοῦντο, βίᾳ δ᾽ ἐφέροντο καὶ ἔφερον.*

72, 15 καὶ τούτοις ἀπερισκέπτως συνέπεσθε, καθάπερ πρὸς θαλλὸν τὰ θρέμματα.	Phaedr. 230 D ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ πεινῶντα θρέμματα θαλλὸν ἤ τινα καρπὸν προσείοντες ἄγουσιν.

Omnes locos, quos modo attuli, Aeneas prorsus e contextu orationis Platonis divellit. Quam ob rem longum esse neque magni pretii putavi ostendere, quomodo Aeneas verba Platonis in dialogum suum inseruerit.

Quae cum ita sint, accedam ad gravissimam dissertationis partem, qua demonstrabo, quae similitudo inveniatur inter sententias Aeneae et Platonis. Hic autem imprimis commemorandum est Aeneam saepissime quidem sententias philosophi illius illustrissimi, quoad non abhorrerent a placitis Christianorum, in suum dialogum inseruisse, saepissime adversarios confutavisse recurrentem ad Platonem ut ad auctoritatem, cui sine reprehensione credendum esset, nunquam autem doctrina Platonis adductum esse ut crederet, quae aliena essent a dogmate Christianorum. Quam ob rem ne Platoni quidem parcit, quippe qui unus fuerit e multis, qui crediderint animas iam prius vivas exstitisse rursusque redituras esse in corpora sive hominum sive bestiarum. Quod ut demonstrem, enumerabo locos similes Platonis et Aeneae, atque primum afferam sententias Platonis ab Aenea vituperatas, tum locos Platonis non abhorrentes a doctrina Aeneae. Atque saepissime inveniuntur loci Platonis ab Aenea confutati in prima dialogi parte, qua enumerat diversas sententias philosophorum, qui docuerint animam iam antequam nata esset, vixisse et post mortem in alia corpora sive hominum sive bestiarum migraturam esse. Non autem omnia, quae Aeneas affert, hic proferenda sunt, complura enim e Plotino hausta esse iam Russus (p. 34—38) demonstravit. Exstat autem in illa oratione e Plotino deprompta locus, qui non invenitur apud illum, sed haustus est ex ipso Platone. Exstat in primo capite, ubi quaestio instituitur, utrum anima necessitate acta an sua sponte rursus in terram ventura sit:

6, 10 καὶ ἐπειδὰν ὁ τῆς κάκης ἵππος βρίθῃ, ἄνω μένειν	Phaedr. 247 B βρίθει γὰρ ὁ τῆς κάκης ἵππος μετέχων,

καὶ ἐποχεῖσθαι βεβαίως οὐ δύναιαι.	ἐπὶ τὴν γῆν ῥέπων τε καὶ βαρύνων, ᾧ μὴ καλῶς ἦν τεθραμμένος τῶν ἡνιόχων.

In capite secundo tractatur quaestio, utrum homines mutentur in homines an in bestias. Quae hic exstant, ex ipso Platone hausta esse videntur:

10, 21 ὁ δὲ δὴ Πλάτων τὸν Τίμαιον ἐπιδεικνὺς τὰς τῶν ἀνδρῶν ἔφη ψυχὰς ἐν τῷδε τῷ βίῳ θηλυνομένας εἰς γυναῖκας ἀναβιῶναι, κακίας δὲ ἐμπεπλησμένας εἰς θηρία καταβαίνειν. καὶ τοῖς μὲν χερσαίοις συνδιαιτᾶσθαι, τοῖς δὲ πτηνοῖς συμπέτεσθαι καὶ τοῖς ἐνύδροις συναγελάζεσθαι.	Tim. 42 B καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκοντα χρόνον βιοὺς . . . βίον εὐδαίμονα καὶ συνήθη ἕξοι· σφαλεὶς δὲ τούτων εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβαλοῖ· μὴ παυόμενος δὲ ἐν τούτοις ἔτι κακίας, τρόπον ὃν κακύνοιτο, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς τοῦ τρόπου γενέσεως εἴς τινα τοιαύτην ἀεὶ μεταβαλοῖ θήρειον φύσιν.
	Tim. 90 E Τῶν γενομένων ἀνδρῶν ὅσοι δειλοὶ καὶ τὸν βίον ἀδίκως διῆλθον, κατὰ λόγον τὸν εἰκότα γυναῖκες μετεφύοντο ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει . . . τὸ δὲ τῶν ὀρνέων φῦλον μετερρυθμίζετο . . . ἐκ τῶν ἀκάκων ἀνδρῶν, κούφων δὲ . . . τὸ δ᾽ αὖ πεζὸν καὶ θηριῶδες γέγονεν ἐκ τῶν μηδὲν προσχρωμένων φιλοσοφίᾳ . . . τὸ δὲ τέταρτον γένος ἔνυδρον γέγονεν ἐκ τῶν μάλιστα ἀνοητοτάτων καὶ ἀμαθεστάτων.

Quos locos Aeneas in unum coniunxit hauriens ex 42 B homines ob crimina mutari in bestias, ex 90 E homines mollitie imbutos (θηλυνόμενος enim similis est δειλῷ) in feminas transfigurari, et semel solum hominem in aliam formam converti.

11,8 τὴν δὲ πρὸς *Φαίδωνα* Σωκράτους συνουσίαν διεξιὼν τοὺς ὑπὸ πλεονεξίας ἐπαιρομένους καὶ πρὸς ἁρπαγὰς ἑτοίμους εἰς ἰκτίνους καὶ λύκους μεταβάλλει, τὸν δὲ ὑπὸ ἐπιθυμιῶν δεδουλωμένον εἰς τοὺς ὄνους ἀπελαύνει.	Phaed. 81 E ἐνδοῦνται δέ, ὥσπερ εἰκός, εἰς τοιαῦτα ἤθη ὁποῖ᾽ ἄττ᾽ ἂν καὶ μεμελετηκυῖαι τύχωσιν ἐν τῷ βίῳ . . .: οἷον τοὺς μὲν γαστριμαργίας τε καὶ ὕβρεως καὶ φιλοποσίας μεμελετηκότας καὶ μὴ διευλαβημένους εἰς τὰ τῶν ὄνων γένη καὶ τῶν τοιούτων θηρίων εἰκὸς ἐνδύεσθαι . . . τοὺς δέ γε ἀδικίας τε καὶ τυραννίδας καὶ ἁρπαγὰς προτετιμηκότας εἰς τὰ τῶν λύκων τε καὶ ἱεράκων καὶ ἰκτίνων γένη.
11,7 τὴν δὲ εὐδαίμονα πόλιν οἰκίζων ἐκεῖ που λέγει τὸν Ὀρφέα τὸν τῆς Καλλιόπης, ἐπειδὴ παρὰ γυναικῶν διασπασθεὶς τόνδε τὸν βίον ἐτελεύτησε, τὸν ἄνθρωπον φεύγοντα, κύκνον γενόμενον, οἷα μουσικὸν ὄντα, τὴν μουσικὴν ἐργάζεσθαι.	Rep. X 620 A ἰδεῖν μὲν γὰρ ψυχὴν ἔφη τήν ποτε Ὀρφέως γενομένην κύκνου βίον αἱρουμένην μίσει τοῦ γυναικείου γένους διὰ τὸν ὑπ᾽ ἐκείνων θάνατον οὐκ ἐθέλουσαν ἐν γυναικὶ γεννηθεῖσαν γενέσθαι . . . εἶναι δὲ τὴν Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου, φεύγουσαν ἄνθρωπον γενέσθαι.

Aeneas Platonis locum describens mutat, quae de Aiace dicuntur, cum Platonis de Orpheo verbis dicitque Orpheum vitam cycni elegisse.

11,9 ὁ δὲ Θερσίτης, ὃς πάντων αἴσχιστος ἦν . . . τὸν Ἀχιλλέα . . . μιμούμενος εἰς πίθηκον μετασχηματίζεται.	Rep. X 620 C πόρρω δ᾽ ἐν ὑστάτοις ἰδεῖν τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ Θερσίτου πίθηκον ἐνδυομένην.
17,17 καὶ γὰρ τὰς μαθήσεις ἀναμνήσεις ἀμέλει καλοῦσιν οἱ παλαιοί.	Phaed. 72 E ὅτι ἡμῖν ἡ μάθησις οὐκ ἄλλο τι ἢ ἀνάμνησις τυγχάνει οὖσα.

Aeneas hanc Platonis sententiam affert, ut eos coarguat, qui animas saepius in corpora humana descendere putaverunt, quamquam non meminerunt, quae passi sunt in priore vita. Probare quidem eam non potuit, nisi animae inesse iam a creatione omnium rerum cognitionem putabat. Aeneas iterum redarguit atque refellit Platonem, qui, cum dixerit animas rursus descensuras esse in corpora, tamen bonis polliceatur vitam aeternam in Elysio, malis autem poenas sempiternas in Tartaro. Nam si haec vera essent, futurum fuisse ut denique deserta terra esset tot hominibus sublatis.

48, 1 *Εἰ γὰρ αὐτὸς ἀεὶ τοιοῦτος διαμένει, καὶ εἰ μὲν ἀγαθοὶ εἰς τὸ Ἠλύσιον ἀναδραμόντες ἀθάνατα συμποσιάσουσιν ἀεὶ τοῦ νέκταρος ἐμπιπλάμενοι (νόμος γὰρ καὶ οὗτος τῆς Πλάτωνος πολιτείας), οἱ δὲ κακοὶ εἰς Τάρταρον ἐμπεσόντες, ὅθεν οὔποτε ἐκβήσονται, αὐτοὶ μὲν οὐκ ἔτι ὀνίνανται, παραδείγματα δὲ γενόμενοι τῆς δίκης ἐς ἀεὶ κείσονται (ταῦτα γὰρ ἐν Φαίδωνι καὶ Γοργίᾳ Σωκράτης διισχυρίζεται).*

Rep. II 363 C *Μουσαῖος δὲ τούτων νεανικώτερα τἀγαθὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρὰ θεῶν διδόασιν τοῖς δικαίοις· εἰς Ἅιδου γὰρ ἀγαγόντες τῷ λόγῳ καὶ κατακλίναντες καὶ συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντες ἐστεφανωμένους ποιοῦσιν τὸν ἅπαντα χρόνον ἤδη διάγειν μεθύοντας.* (Cf. X 614 B.)

Phaed. 113 E *οἳ δ' ἂν δόξωσιν ἀνιάτως ἔχειν διὰ τὰ μεγέθη τῶν ἁμαρτημάτων . . . τούτους δὲ ἡ προσήκουσα Μοῖρα ῥίπτει εἰς τὸν Τάρταρον, ὅθεν οὔποτε ἐκβαίνουσιν.*

Gorg. 525 C *οἳ δ' ἂν τὰ ἔσχατα ἀδικήσωσι, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνίατοι γένωνται, ἐκ τούτων τὰ παραδείγματα γίγνεται, καὶ οὗτοι αὐτοὶ μὲν οὐκέτι ὀνίνανται οὐδὲν ἅτε ἀνίατοι ὄντες, ἄλλοι δὲ ὀνίνανται, οἱ τούτους ὁρῶντες διὰ τὰς ἁμαρτίας . . . ἀτεχνῶς παραδείγματα ἀνηρτημένους ἐκεῖ ἐν Ἅιδου.*

Brevi post aliam Platonis doctrinam affert, quam quidem non probat, hoc autem loco non vituperat satis refutatam eam putans argumentis, quae contra transitionem animae iam attulit:

48, 13 *Εἰ δὲ ἐν χιλίοις ἔτεσιν ἅπαξ φησὶν ὁ τοῦ Φαίδρου Σωκράτης τὴν ψυχὴν ἑκάστην σώματι κοινωνεῖν καὶ εἰς μυριοστὴν περίοδον τῶν ψυχῶν τὸ μέτρον ἐξαρκεῖν λέγεται, ἡμεῖς ἐλαττόνων ψυχῶν δεησόμεθα.*

Phaedr. 248 E *εἰς μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ ὅθεν ἥκει ἡ ψυχὴ ἑκάστη οὐκ ἀφικνεῖται ἐτῶν μυρίων.*

Illudit Aeneas illos, qui putabant animam descendere in varia corpora, prout appropinquaverit illis, demonstratque umbras, quae vagentur circa sepulcra, non esse aëria illa corpora animarum, sed mala daemonia humanas repraesentantia animas. Quae contra Platonem dicta esse patet ex similitudine verborum:

60, 14 *Ἀλλ' ἀκούεις οἷα τὰ περὶ τὰ μνήματα σκιοειδῆ φαντάσματα; ταῦτά ἐστι τὰ ἀερώδη τῶν ψυχῶν σώματα, ἃ δὴ εἴδωλα καλεῖται.*

Phaed. 81 C *ὥσπερ λέγεται, περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τοὺς τάφους κυλινδουμένη, περὶ ἃ δὴ καὶ ὤφθη ἄττα ψυχῶν σκιοειδῆ φαντάσματα, οἷα παρέχονται αἱ τοιαῦται ψυχαὶ εἴδωλα.*

Propositis igitur Platonis sententiis, quae Aeneae displicuerunt, nunc quidem demonstrare velim, quid Aeneae placuerit e dogmatis philosophi illius illustrissimi. Plurima quidem potuit haurire philosophus christianus ex libris Platonis, cuius philosophia, quae virtutis, officii et bene vivendi disciplinam continet — ut alia omittam — simillima est legibus Christianorum. Itaque plurimae nobis similitudines occurrunt.

Aeneas confutans eos, qui crediderunt animas ob crimina induere bestiarum formam, demonstrat poenam hanc propositum non assequi, cum cupiditatem non exstinguat, immo vero augeat. Poenam enim debere mederi malis cupiditatibus docet eisdem fere verbis ac Plato:

13,17 *Καὶ μὴν ἡ δίκη τῶν παθημάτων ἰατρικὴ νομίζεται.* — Gorg. 478 D *ἰατρικὴ γίγνεται πονηρίας ἡ δίκη.*

In Gorgia exstat Platonis de vero malo oratio, qua celeberrimus ille vir demonstrat non omnia, quae nobis mala esse videantur, esse re vera mala, quia nobis prosint reddentia nos, si quid iniusti fecerimus, meliores; summam autem malorum esse iniustitiam et intemperantiam et omnino improbitatem animi. Similia affert Aeneas 21,6—22,8 ornans ea sententiis ex aliis Platonis dialogis haustis. Longum est neque magni pretii totum Gorgiae locum afferre, cum non magnae exstent similitudines. Haec solum commemoro:

21,16 *ὥσπερ καὶ τὴν νόσον τῷ Θεάγει μέγα πρὸς φιλοσοφίαν ἔφη συμβάλλεσθαι οὑτωσὶ λέγων, εἴ τί που μέμνημαι· ἀλλὰ μὴν καὶ Θεάγει τῷ ἡμετέρῳ ἑταίρῳ πάντα συμβάλλεται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλοσοφίας, ἡ δὲ νοσοτροφία κατείργουσα ἐπέχει.* — Rep. VI 496 B *καὶ γὰρ Θεάγει τὰ μὲν ἄλλα πάντα παρεσκεύασται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλοσοφίας, ἡ δὲ τοῦ σώματος νοσοτροφία ἀπείργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν κατέχει.*

22,6 *Ἀκολασία δὲ καὶ πλεονεξία καὶ ἄνοια καὶ δειλία τὰ αἴσχιστα τῶν κακῶν ἐστι τε καὶ λέγεται.* — Gorg. 477 E *Ἡ ἀδικία ἄρα καὶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἄλλη ψυχῆς πονηρία μέγιστον τῶν ὄντων κακόν ἐστιν; — φαίνεται.* Similia alibi apud Platonem inveniuntur: Rep. X 209 C. Alcib. I 115 D.

22,2 *τὸν δὲ θάνατον κακῶν ἐλευθερίαν καὶ λύσιν μάλα σεμνῶς ὀνομάζει διδάσκων, ὡς ὁ θεὸς ἐλεήσας τὸν ἄνθρωπον θνητὰ αὐτοῦ καὶ τὰ δεσμὰ πεποίηκεν.* — Phaed. 67 D *οὐκοῦν τοῦτό γε θάνατος ὀνομάζεται, λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος;*
Plotin. IV III 12 *Ζεὺς δὲ πατὴρ ἐλεήσας πονουμένας θνητὰ αὐτῶν τὰ δεσμὰ ποιῶν περὶ ἃ πονοῦνται.*

Primum quidem videmus Aeneam iterum mutavisse ad suum arbitrium verba Platonis, sed non ita ut sensus omnino mutaretur. Tum autem nobis occurrit mirus error Aeneae, quippe qui tribuerit Platoni verba Plotini.

Contra Aeneas et Plato bonum solum felicem appellant:

22,9 *εἴγε σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ φρόνησις ἀληθὴς εὐδαιμονία.*	Gorg. 470 E *τὸν μὲν γὰρ καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ γυναῖκα εὐδαίμονα εἶναί φημι, τὸν δὲ ἄδικον καὶ πονηρὸν ἄθλιον.*

Aeneas 22 sq. summis effert laudibus voluntatis nostrae libertatem, quae nos deo similes reddat, eamque maximum dei donum esse testatur. Quam doctrinam non raro occurrere nobis in Platonis dialogis quis est qui nesciat? Quam ob rem non mirum est, quod Aeneas hoc in suam rem convertens Platonis dictis sua comprobat. Iam singula perlustremus.

22,15 *ἀδέσποτον δὲ ἀρετή.*	Rep. X 617 E *ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον.*
22,24 *βίαιον γὰρ οὐδὲν κάλλιστον μάθημα, οὐδ' ἀνάγκῃ τι γιγνόμενον πρὸς εὐφημίαν ἐπιτήδειον.*	Rep. VII 536 E *ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρὴ μανθάνειν. οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βίᾳ πονούμενοι χεῖρον οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται, ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα.*

Plato causas perlustrans, quibus commoti homines in peccata incidant, tertio loco commemorat ignorantiam, quam quidem distinguendam esse in simplicem et duplicem censet, prout homo aut ignorans quid rectum sit aut putans se scire quae omnino ignoret, iniuste agat. Aeneas imitatus est Platonem docens hominem nimis deditum voluptatibus divitiisque duplici morbo affectum esse, cum non modo vera bona ignoret, sed etiam caduca et mortalia re vera bona esse censeat:

27,10 *Ὁ δὲ μηδὲν τούτων διανοηθεὶς ἡσυχίαν ἄγειν οὐ δύ-*	Legg. IX 863 C *τὸ μὲν ἁπλοῦν αὐτοῦ κούφων ἁμαρτη-*

ναται, ἀλλὰ συνταραχθεὶς εἰκῇ φέρεται, καὶ οἷον ἐν σκότῳ προσπταίων λοιδορεῖται οὐδὲν εἰδὼς τῶν ἐν μέσῳ προκειμένων καλῶς, ἀλλ' αὐτὴν ἀμαθῶς ἀγνοήσας τὴν ἄγνοιαν διπλάσιον νοσεῖ οὔτ' αὐτὸς θεωρῶν καὶ τὰ ἐν ποσὶ διαβάλλων καὶ οὐκ ἐθέλων τὸ γιγνόμενον, ἀλλ' ὅπερ ἂν αὐτῷ δοκῇ, τοῦτο καλὸν καὶ χρήσιμον ὑπολαμβάνων.

μάτων αἴτιον ἡγούμενος, τὸ δὲ διπλοῦν, ὅταν ἀμαθαίνῃ τις μὴ μόνον ἀγνοίᾳ ξυνεχόμενος, ἀλλὰ καὶ δόξῃ σοφίας, ὡς εἰδὼς παντελῶς περὶ ἃ μηδαμῶς οἶδε.

Permultos scriptores hunc Platonis locum imitatos esse Boissonadius demonstrat, ex quibus affero Gregor. Naz. Or. 28 p. 519[1]) *πίστις δὲ ἀγέτω πλέον ἡμᾶς ἢ λόγος, εἴπερ ἔμαθες τὸ ἀσθενὲς ἐν τοῖς ἐγγυτέρω καὶ λόγον ἔγνως τῷ γνῶναι τὰ ὑπὲρ λόγον, ἵνα μὴ παντελῶς ἐπίγειος ᾖς ἢ περίγειος, ἀγνοῶν καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὴν ἄγνοιαν.*

36,4 *Μὴ δή τις φιλοχρηματείτω παίδων ἕνεκα.* — Legg. V 729 A *Μὴ δή τις φιλοχρημονείτω παίδων ἕνεκα.*

41,12 *Ἀναθέμενος οὖν τὸ πόθεν .... ταῖς δὲ γυναιξὶ πειθόμενος ὅτι.* — Gorg. 512 E *ἐπιτρέψαντα περὶ τούτων τῷ θεῷ καὶ πιστεύσαντα ταῖς γυναιξὶν ὅτι.*

Accedimus nunc ad gravissimam rem. Investigandum enim est quid Aeneas censuerit de poenis, quibus deus persequitur eos, qui peccatis aut crimini se dederint, explorandumque quomodo doctrina Aeneae cum Platone congruat. Placita enim Aeneae valde mihi inter se pugnare videntur. Ut enim consentiens cum Platone credit deum homines qui peccatis se non funditus dederint, ita ut sani fieri possint, poenis meliores reddere et in Elysio beatitudine donare perpetua et aeterna, scelestos autem omnino non sanandos in Tartarum inicere ad

[1]) Gregorii Nazianzeni Theologi opera ed. opera et studio Monachorum ord. S. Benedicti e Congreg. S. Mauri, Parisiis 1778.

aeternos cruciatus, ita (57,14—58,9) demonstrat deum misericordia commotum homines in Tartarum quidem mittere ad poenas solvendas, si autem cupiditatum dominationem fregerint, eos recepturum in Elysium felicitatemque aeternam eis daturum esse. Quod mihi simillimum esse videtur doctrinae Gregorii Nysseni (de anima 212 B), quem quidem partes Origenis secutum esse nemo est quin sciat[1]):

58,1 *καὶ τούτους ἐλεήσας οὐκ ἐᾷ νοσεῖν ἀθάνατα, ἅτε θνητὸν ποιήσας οὗ τὸ πλέον ἀπολαύειν ὀρέγονται, οὗ λυθέντος καὶ ἡ τυραννὶς συνδιαλύεται. καὶ μετὰ τὴν τῶν τυράννων κατάλυσιν ἀθάνατον αὖθις ποιήσει τὸ μέρος, ὃ δι᾽ ἐκείνους θνητὸν τὸ πρῶτον ἀφῆκεν.*	Greg. Nyss. de anima 212 B *τῆς κακίας ποτὲ ταῖς μακραῖς τῶν αἰώνων περιόδοις ἀφανισθείσης οὐδὲν ἔξω τοῦ ἀγαθοῦ καταληφθήσεται, ἀλλὰ καὶ παρ᾽ ἐκείνων ὁμόφωνος ἡ ὁμολογία τῆς τοῦ Χριστοῦ κυριότητος ἔσται.*

Ut autem appareat, quantopere loci Aeneae et Platonis inter se consentiant, proponere eos optimum esse mihi videtur:

29,4 *τῷ δὲ δικαστῇ γυμνὰ πάντα, καὶ κατιδὼν τὸν ἄνθρωπον τὰ μὲν ἄλλα πράττοντα καλῶς, μικρὸν δέ τι αὐτοῦ λελωβημένον, ἰάσιμον δὲ φαρμάκῳ, ἐνταῦθα συγχωρεῖ παθεῖν τι αὐτὸν καὶ ἀποτίσαι, ὥστε καθαρὸν γενόμενον τῶν ἐκεῖ καλῶν καθαρῶς ἀπολαύειν.*	Gorg. 525 B *εἰσὶν δὲ οἱ μὲν ὠφελούμενοί τε καὶ δίκην διδόντες ὑπὸ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων οὗτοι οἳ ἂν ἰάσιμα ἁμαρτήματα ἁμάρτωσιν, ὅμως δὲ δι᾽ ἀλγηδόνων καὶ ὀδυνῶν γίγνεται αὐτοῖς ἡ ὠφελία καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Ἅιδου.*
30,11 *Εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντὸς ἀπαλλαγή, καλῶς ἂν ἠπόρουν, εἴ τις πονηρὸς ὢν ἐν τυραννίδι τὸν βίον ἐτελεύτησεν. νῦν δέ, ἐπείπερ ἀθάνα-*	Phaed. 107 C *εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντὸς ἀπαλλαγή, ἕρμαιον ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι τοῦ τε σώματος ἅμ᾽ ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας*

[1]) Cf. Moeller, Gregorii Nysseni de natura hominis, Halis 1854, p. 2.

τος ἡ ψυχή, οὐδὲ εἰς Ἅιδου μεταχωρήσασα φεύγει τὴν δίκην, ἀλλ᾽ ἐκεῖ μάλιστα τῆς τιμωρίας αἰσθάνεται εἰς Τάρταρον πεσοῦσα, ὅθεν οὔποτε ἐκβήσεται, ὥστε ἕρμαιον τοῖς κακοῖς ἐνταῦθα νοσεῖν καὶ ἀπορεῖν καὶ δουλεύειν.

μετὰ τῆς ψυχῆς. νῦν δ᾽ ἐπειδὴ ἀθάνατος φαίνεται οὖσα, οὐδεμία ἂν εἴη αὐτῇ ἄλλη ἀποφυγὴ κακῶν οὐδὲ σωτηρία πλὴν τοῦ ὡς βελτίστην τε καὶ φρονιμωτάτην γενέσθαι.

Phaed. 113 E τούτους δὲ (τοὺς κακούργους) ἡ προσήκουσα μοῖρα ῥίπτει εἰς τὸν Τάρταρον, ὅθεν οὔποτε ἐκβαίνουσιν.

40,15 τὴν δὲ ἄνανδρον καὶ ῥάθυμον καὶ ἀνόητον καὶ λάλον καὶ διαταράττουσαν μὲν τὸ θέατρον, τοὺς δὲ νόμους συγχέουσαν μισήσας εὐθὺ τῆς φρουρᾶς εἰς τὸ τῆς τίσεως δεσμωτήριον ἀπέπεμψεν, ὅθεν ἀποδιδράσκειν οὐ θέμις.

Gorg. 525 A καὶ ὑπὸ ἐξουσίας καὶ τρυφῆς καὶ ὕβρεως καὶ ἀκρατίας τῶν πράξεων ἀσυμμετρίας τε καὶ αἰσχρότητος γέμουσαν τὴν ψυχὴν εἶδεν, ἰδὼν δὲ ἀτίμως ταύτην ἀπέπεμψεν εὐθὺ τῆς φρουρᾶς, οἷ μέλει ἐλθοῦσα ἀναιλῆναι καὶ προσήκοντα πάθη.

Gorg. 523 B τὸν δὲ ἀδίκως καὶ ἀθέως εἰς τὸ τῆς τίσεώς τε καὶ δίκης δεσμωτήριον, ὃ δὴ Τάρταρον καλοῦσιν ἰέναι.

Satis demonstravisse videor quae similitudo exstet inter Aeneam et Platonem in immortalitate animae tractanda. Iam accedamus ad Aeneae de creatione et solutione et resurrectione mundi doctrinam. Qua in re eum diligentissime secutum esse Gregorium Nyssenum infra demonstrabimus. Neminem autem fugit Platonem quoque in variis dialogis similia docere. Itaque Aeneas in hac parte saepissime ad Platonis auctoritatem recurrit eiusque dictis sua placita comprobat. Sed ne longus sim, locos inter se comparandos afferam:

45,12 θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ πατήρ τε καὶ δημιουργός, ἀθάνατοι μὲν πάμπαν οὐκ

Tim. 41 A Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, δι᾽ ἐμοῦ γενόμενα ἄλυτα

ἐστέ, ἐπείπερ ἐγένεσθε. οὔ τί γε μὴν λυθήσεσθε τῆς ἐμῆς βουλήσεως κρείττονος θανάτου λαχόντες.	*ἐμοῦ γε μὴ θέλοντος.*
54,20 *Τί δέ; τὸ καλῶς συνδεθὲν καὶ ἁρμοσθὲν λύειν σοφίας εἶναί σοι δοκεῖ;*	*τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν, τό γε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ λύειν ἐθέλειν κακοῦ. δι᾽ ἃ καὶ ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδ᾽ ἄλυτοι τὸ πάμπαν, οὔτι μὲν δὴ λυθήσεσθέ γε οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων οἷς, ὅτ᾽ ἐγίγνεσθε, συνεδεῖσθε.*
46,1 *Πλάτωνι δὲ δοκεῖ καὶ τὸν ὅλον κόσμον τοῦτον καὶ γενέσθαι καὶ θνητὸν εἶναι καὶ ἀθάνατον διασῴζεσθαι.*	Polit. 273 D *διὸ δὴ καὶ τότ᾽ ἤδη θεὸς ὁ κοσμήσας αὐτὸν καθορῶν ἐν ἀπορίαις ὄντα κηδόμενος, ἵνα μὴ χειμασθεὶς ὑπὸ ταραχῆς διαλυθεὶς εἰς τὸν τῆς ἀνομοιότητος ἄπειρον ὄντα τόπον δύῃ, πάλιν ἔφεδρος αὐτοῦ τῶν πηδαλίων γιγνόμενος τὰ νοσήσαντα καὶ λυθέντα ἐν τῇ καθ᾽ ἑαυτὸν προτέρᾳ περιόδῳ στρέψας κοσμεῖ τε καὶ ἐπανορθῶν ἀθάνατον αὐτὸν καὶ ἀγήρων ἀπεργάζεται.*
51,7 *οὐρανὸν δέ, ὅθεν ὁ χρόνος ἄρχεται . . . δημιουργεῖ.*	Tim. 38 B *χρόνος δ᾽ οὖν μετ᾽ οὐρανοῦ γέγονεν.*
51,21 *Αὐτὸς δὲ ἡμῖν ὁ Πλάτων, μέμνησαι γὰρ ἐν Τιμαίῳ πῶς οὐδὲν σχηματιζόμενος ἀποφαίνεται πρότερον ἐρωτῶν, πότερον γέγονεν ὁ κόσμος ἢ οὐ γέγονεν εἶθ᾽ ἡ αἰτία προσγέγραπται. ὁρατός τε γάρ ἐστιν ἁπτός τέ*	Tim. 28 B *πότερον ἦν ἀεὶ γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν ἢ γέγονεν ἀπ᾽ ἀρχῆς τινὸς ἀρξάμενος; — γέγονεν. — ὁρατὸς γὰρ ἁπτός τέ ἐστιν καὶ σῶμα ἔχων, πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητὰ . . . γιγνόμενα καὶ γεννητὰ ἐφάνη.*

ἐστιν. Τοῦ οὐρανοῦ χαριέστατον οἱ ἀστέρες· ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτοι γεγόνασιν.

53, 8 ὁρατὸν γὰρ ὄντα καὶ ἁπτὸν καὶ πάντη σωματοειδῆ ἀμήχανον ἦν ἀγένητον εἶναι.

Tim. 31 B Σωματοειδὲς δὲ δὴ καὶ ὁρατὸν ἁπτόν τε δεῖ τὸ γενόμενον εἶναι.

58, 9 Οἶδε τὴν φθορὰν ταύτην ὁ Πλάτων, εἰ καὶ τὴν μέλλουσαν ἀθανασίαν ἠγνόησεν. οὐ γὰρ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ φθορὰν σαφῶς ἐπεισάγει Τιμαίῳ λέγων ἐκ τῆς οἰκείας φθορᾶς τὸν οὐρανὸν τρέφεσθαι.

Tim. 33 C αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν.

Aeneas in illa parte dialogi qua celebrat dogma Trinitatis leviter tangit quaestionem, cur deus creaverit intellectuales substantias docetque eum hoc fecisse, quia benignus esset. Similiter Plato liberalitate divina mundum creatum esse demonstrat.

51, 3 ἠβούλετο γὰρ ἔχειν οὓς ἂν εὖ ποιῇ. Διὰ τοῦτο τὰς ἄνω δυνάμεις προβάλλεται τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς πρώτης εὐεργεσίας ἱκανὰς ἀπολαύειν· ἀγαθῷ γὰρ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς φθόνος.

Tim. 29 D Λέγωμεν δὴ δι' ἥντινα αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ συνιστὰς συνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος.
Phaedr. 242 A φθόνος γὰρ ἔξω θείου χοροῦ ἵσταται.

Aeneas cogit e veneratione qua corpora defunctorum persequimur ea non omnino superflua esse, sed deum ea immortalitate donaturum esse. Haurit autem exemplum venerationis illius e Platone:

68, 21 καὶ μάτην ἡμῖν ὁ Πλάτων παρακελεύεται τῆς αὐτοῦ πόλεως τοὺς φύλακας τελευτῶντας τιμᾶν καὶ τῶν σωμάτων τὰς θήκας προσκυνεῖν. Significantur hic Platonis Leges XII 947 B, sed longum est amplissimum hunc locum describere, cum nulla exstet similitudo verborum.

Sub finem dialogi Theophrastus victum se professus persuasum habet omnia quae Euxitheus dixerit vera esse excusatque suam ab Academia defectionem verbis Platonis, quippe qui monuerit homines, ut sibi tantisper obtemperarent, dum sapientior quispiam appareret. Neminem autem sapientiorem esse deo:

77,21 *Ἀλλὰ χαιρέτω μὲν Ἀκαδημία, πρὸς ἐκεῖνον δὲ ἴωμεν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Πλάτων μέχρι τούτου κελεύει πείθεσθαι Πλάτωνι, ἕως ἂν αὐτοῦ σοφώτερος ἀναφανῇ.*	Rep. III 388 E *Δεῖ δέ γε οὐχ, ὡς ἄρτι ἡμῖν ὁ λόγος ἐσήμαινεν· ᾧ πειστέον, ἕως ἄν τις ἡμᾶς ἄλλῳ καλλίονι πείσῃ.*

9,13 *ἀλλὰ καὶ Πλάτωνι συνδοκεῖ τοῖς αὐτοῦ πείθεσθαι, ἕως ἂν θειότερος ἄνθρωπος ἀναφανεὶς αὐτὸ τἀληθὲς ἐκδιδάσκῃ, ᾧ προσήκει πάλιν συνέπεσθαι.*

Ad haec Euxitheus valde gavisus monet Theophrastum, ut secum sacrificia immolet Deo, sed non more paganorum sanguinolenta, sed animum purum virtutibusque deo similem. Immundo enim mundum attingere nefas esse. Similem sententiam pronuntiat Plato demonstrans veram scientiam solum adipiscendam esse hominibus ab omni cupiditate et corporis insania liberatis:

78,10 *Μὴ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτὸν εἶναι νομίζεται.*	Phaed. 67 B *Μὴ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι μὴ οὐ θεμιτὸν ᾖ.*

Restat ut breviter comprehendamus, quid quaestione effectum sit. Exstant similitudines **maiores** inter **Theophrastum** et **Platonis Timaeum, Phaedrum, Rempublicam, Gorgiam, Phaedonem, Protagoram.** Itaque nemo dubitabit quin Aeneas illos dialogos legerit. E ceteris autem dialogis, quibus minorem quandam similitudinem esse cum Aeneae libello invenimus, veri est simillimum Aeneam hausisse. Sunt autem: **Leges, Politicus, Convivium, Lysis, Epistula quarta, Euthydemus, Hippias maior.** Ceterum non habemus cur iudicemus Aeneam reliquos Platonis libros non novisse.

Ex his quae dixi satis apparet, quomodo Aeneas usus sit Platone.

De Aristotele.

Ut autem hic exstant plurimae similitudines, ita nihil

invenimus comparantes Aeneam cum Aristotele, quod certe testetur illum ullum opus huius, quem quidem impugnat[1]), legisse. Nam quae affert de Aristotele p. 7,3 et 7,22 pervulgata fuerunt illis temporibus (cf. Nemesius De nat. hominis p. 31,1, 92,11, 106,1). Quae autem exstant in pag. 53, ad Atticum redeunt (53,12 *Τὸν δὲ Ἀριστοτέλη καὶ γελοῖον ἀποκαλεῖ* [Atticus] *ὁμολογοῦντα* sq.).

Haec quidem de Aristotele.

De Xenophonte.

Nonnullae autem mihi occurrerunt similitudines inter Aeneam et Xenophontis convivium.

7,12 *Μνημονικὸς δὲ τοῦ Ἱππίου μᾶλλον ἐφάνης.*	Conv. 4,62 *οἶδα δέ σ' Ἱππίᾳ τῷ Ἠλείῳ, παρ' οὗ οὗτος καὶ τὸ μνημονικὸν ἔμαθεν.* Commemoratur Hippias etiam apud Platonem Hipp. mai. 285 E.
21,14 *Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Σωκράτης ἐπὶ πενίᾳ μέγα φρονεῖ καὶ πλοῦτον αὐτὴν ὀνομάζει.*	Conv. 3,9 *ἐπὶ πενίᾳ μέγα φρονεῖς; ἐγὼ αὖ, ἔφη, ἐπὶ πενίᾳ μέγα φρονῶ. Νὴ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐπ' εὐχαρίστῳ μὲν πράγματι.*
33,24 *πᾶσαν γὰρ δὴ κακίαν ἡδονὴ μὲν ὥσπερ ἔλαιον φλόγα διεγείρει, λύπη δὲ καθάπερ ὁ μανδραγόρας κοιμίζει.*	Conv. 2,24 *ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους, κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει.*

Hic locus optime testatur Aeneam ex veterum scriptorum libris saepissime hausisse quae sibi idonea esse viderentur ad ornandam orationem, mutavisse autem sententias ad suum arbitrium.

Denique simili translatione atque Xenophon Aeneas usus est:

47,21 *ὡς ἔφη τις παρ' ὑμῖν σοφῶν κενὸν οὐδὲν οὐδ' ὅσον ἀθέρα καὶ τρίχα βαλεῖν.*	Conv. 6,2 *Ἦ οὖν λέληθέ σ' ὅτι μεταξὺ τοῦ ὑμᾶς λέγειν οὐδ' ἂν τρίχα μὴ ὅτι λόγον ἄν τις παρείρειε.*

[1]) Cf. p. 53,12 sq.

De Plotino.

Iam accedamus ad Plotinum, quem ab Aenea summo studio lectum esse iam Russus demonstravit. Res vero denuo perscrutanda est non solum quia Russus multas similitudines, quae exstant inter illos philosophos, praetermisit, sed etiam demonstrare omisit quomodo Aeneas hauserit ex Plotino.

Iam in prima dialogi parte exstat magnus locus paene ad verbum e Plotino descriptus, quo enumerantur variae philosophorum de animarum in alia corpora transitione doctrinae.

5,6 Ὁ μὲν γὰρ Ἡράκλειτος διαδοχὴν ἀναγκαίαν τιθέμενος ἄνω καὶ κάτω τῆς ψυχῆς τὴν πορείαν ἔφη γίγνεσθαι. Ἐπεὶ κάματος αὐτῇ τῷ δημιουργῷ συνέπεσθαι καὶ ἄνω μετὰ τοῖ θεοῦ τόδε τὸ πᾶν συμπεριπολεῖν καὶ ὑπ' ἐκείνῳ τετάχθαι καὶ ἄρχεσθαι[1], διὰ τοῖτο τῇ τοῦ ἠρεμεῖν ἐπιθυμίᾳ καὶ ἀρχῆς ἐλπίδι κάτω φησὶ τὴν ψυχὴν φέρεσθαι. Ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐκφοβεῖ νόμον εἶναι λέγων ταῖς ψυχαῖς ἁμαρτούσαις ἐνταῦθα πεσεῖν ... ὑποδεικνὺς ἠρέμα, ὃ καὶ Πυθαγόρας ᾐνίττετο.	Enn. IV 8, 1 ὁ μὲν γὰρ Ἡράκλειτος, ὃς ἡμῖν παρακελεύεται ζητεῖν τοῦτο, ἀμοιβάς τε ἀναγκαίας τιθέμενος ἐκ τῶν ἐναντίων ὁδόν τε ἄνω καὶ κάτω εἰπὼν καὶ μεταβάλλων ἀναπαύεται καὶ κάματός ἐστι τοῖς αὐτοῖς μοχθεῖν καὶ ἄρχεσθαι ... Ἐμπεδοκλῆς τε εἰπὼν ἁμαρτανούσαις νόμον εἶναι ταῖς ψυχαῖς πεσεῖν ἐνταῦθα ...
	ὅσον καὶ Πυθαγόρας, οἶμαι, καὶ οἱ ἀπ' ἐκείνου ᾐνίττοντο περί τε τούτου περί τε πολλῶν ἄλλων. ...
Ὁ δὲ δὴ Πλάτων ὁ ἡμέτερος πρόγονος πολλά τε καὶ καλὰ ψυχῆς πέρι δια-	λείπεται δὴ ἡμῖν ὁ θεῖος Πλάτων, ὃς πολλά τε καὶ καλὰ περὶ ψυχῆς εἶπε

[1] Loco ἐπεὶ κάματος — ἄρχεσθαι codex olim Augustanus nunc Monacensis praebet ἐπεὶ κάματος ἐπὶ (corr. κάματός ἐστι) τοῖς αὐτοῖς ἄνω μοχθεῖν καὶ τοῖς θεοῖς συμπεριπολεῖν καὶ ἄρχεσθαι. Quam lectionem non genuinam esse suo loco ostendetur.

λέγεται περί τε τῆς πορείας καὶ πολλαχῇ λέγων οὐ ταὐτὰ πανταχῇ λέγει. Ἀλλὰ νῦν μὲν ὁ ἐν Φαίδωνι Σωκράτης αὐτὸ τὸ αἰσθητὸν ἅπαν ἀτιμάσας καὶ τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς κοινωνίαν μεμψάμενος, ὡς δεσμῷ τινὶ καὶ οἷον ἐν σήματι τῷ σώματι θαπτομένην τὴν ψυχὴν ὀλοφύρεται καὶ τὸν ἐν ἀποῤῥήτοις λόγον ἀποθαυμάζει λέγοντα ὡς ἔν τινι φρουρᾷ, ἐπειδὴ ἀφικόμεθα, γεγόναμεν· καὶ τόδε τὸ πᾶν Ἐμπεδοκλῆς μὲν ἄντρον πεποίηκεν· ἐν Πολιτείᾳ δὲ Πλάτων μεταβάλλων σπήλαιον ὀνομάζει, ἀμέλει καὶ τῶν δεσμῶν λύσιν καὶ τοῦ σπηλαίου φυγὴν τὴν ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς ἔφη πορείαν. Ἄλλοτε δὲ ὁ τοῦ Φαίδρου Σωκράτης τὰς κατιούσας ψυχὰς τῶν πτερῶν ἐψιλωμένας φησὶ θεωρεῖν . . . καὶ αὕτη τῆς ἀφίξεως αἰτία· καὶ περίοδοι πάλιν ἀνελθοῦσαν αὐτὴν αὖθις τῇδε φέρουσι καὶ κρίσει καὶ δίκη καταπέμπουσιν· ἀλλὰ καὶ κλῆροι καὶ τύχαι καὶ ἀνάγκαι καθέλκουσιν. Οὕτω πανταχοῦ τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς κάθοδον μεμψάμενος, τὸν Τίμαιον συντιθεὶς μεταβαλλόμενος τὴν

περί τε ἀφίξεως αὐτῆς πολλαχῇ εἴρηκεν ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις, . . . οὐ ταὐτὸν λέγων πανταχῇ φανεῖται, . . . ἀλλὰ τὸ αἰσθητὸν πᾶν πανταχοῦ ἀτιμάσας καὶ τὴν πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίαν μεμψάμενος ἐν δεσμῷ τε εἶναι καὶ τεθάφθαι ἐν αὐτῷ τὴν ψυχὴν λέγει καὶ τὸν ἐν ἀποῤῥήτοις λεγόμενον λόγον μέγαν εἶναι, ὃς ἐν φρουρᾷ τὴν ψυχήν φησιν εἶναι· καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῷ, ὥσπερ Ἐμπεδοκλεῖ τὸ ἄντρον, τόδε τὸ πᾶν δοκεῖ μοι λέγειν, ὅπου γε λύσιν τῶν δεσμῶν καὶ ἄνοδον ἐκ τοῦ σπηλαίου τῇ ψυχῇ φησιν εἶναι τὴν πρὸς τὸ νοητὸν πορείαν.

ἐν δὲ Φαίδρῳ πτεροῤῥύησιν αἰτίαν τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεως· καὶ περίοδοι αὐτῷ ἀνελθοῦσαν πάλιν φέρουσι τῇδε καὶ κρίσεις δὲ καταπέμπουσιν ἄλλας ἐνταῦθα καὶ κλῆροι καὶ τύχαι καὶ ἀνάγκαι.

καὶ ἐν τούτοις ἅπασι μεμψάμενος τὴν τῆς ψυχῆς ἄφιξιν πρὸς σῶμα, ἐν Τιμαίῳ περὶ τοῦδε τοῦ παντὸς λέγων τόν τε κόσμον

ἄφιξιν ἐπαινεῖ καὶ τόνδε τὸν κόσμον ἀποθαυμάζει θεὸν εὐδαίμονα προσονομάζων καὶ τὴν ψυχὴν ἐνταῦθα φανεῖσαν ἀσπάζεται· παρ᾽ ἀγαθοῦ γὰρ αὐτὴν δημιουργοῦ δεδόσθαι πείθεται καὶ τοὺς ἄλλους πείθειν παρασκευάζεται· ἔδει γὰρ ἔννουν εἶναι τόδε τὸ πᾶν (ἄνευ δὲ ψυχῆς οὐχ οἷόν τε ἦν γενέσθαι) ἀλλὰ καὶ τέλειον.	ἐπαινεῖ καὶ θεὸν λέγει εἶναι εὐδαίμονα τήν τε ψυχὴν παρὰ ἀγαθοῦ τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὸ ἔννουν τόδε τὸ πᾶν εἶναι δεδόσθαι, ἐπειδὴ ἔννουν μὲν αὐτὸ ἔδει εἶναι, ἄνευ δὲ ψυχῆς οὐχ οἷόν τε ἦν τοῦτο γενέσθαι.
τοῦτο δὲ ἡ ἑκάστου ψυχὴ δίδωσι τῷ παντὶ . . . πρὸς τὸ μὴ ἀτελὲς διαμένειν τόδε τὸ καλὸν αὐτοῦ ποίημα· ἠβούλετο γὰρ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ δεικνύναι ὅσαπερ ἐν τῷ νοητῷ προϋπάρχει.	ἥ τε οὖν ψυχὴ ἡ τοῦ παντὸς τούτου χάριν εἰς αὐτὸ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐπέμφθη ἥ τε ἑκάστου ἡμῶν πρὸς τὸ τέλειον αὐτὸ εἶναι· ἐπειδὴ ἔδει, ὅσα ἐν [τῷ] νοητῷ κόσμῳ, τὰ αὐτὰ ταῦτα γένη ζῴων καὶ ἐν τῷ αἰσθητῷ ὑπάρχειν.
7,18 Ἀλλὰ τί δράσω, ἀμφίβολος ἔτι διαμένω . . . . οὐκ εἰδώς, ὅτῳ χρὴ μᾶλλον συνέπεσθαι, πότερον Ἡρακλείτῳ, ᾧ δοκεῖ τῶν ἄνω πόνων τῆς ψυχῆς ἀνάπαυλαν εἶναι τὴν εἰς τόνδε τὸν βίον φυγήν, ἢ τῷ Ἐμπεδοκλεῖ, ὃς κατὰ τίσιν ὑπὲρ ὧν ἥμαρτεν ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἀπέρριψεν.	Enn. IV 8,5 οὐ τοίνυν διαφωνεῖ ἀλλήλοις ἥτε εἰς γένεσιν σπορὰ . . . . οὐδ᾽ ἡ Ἐμπεδοκλέους φυγὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ πλάνη οὐδ᾽ ἡ ἁμαρτία, ἐφ᾽ ᾗ ἡ δίκη, οὐδ᾽ ἡ Ἡρακλείτου ἀνάπαυλα ἐν τῇ φυγῇ.

Itaque quamquam Aeneas passim secutus est Plotinum, tamen longe aliam fecit conclusionem. Plotinus enim omnia Empedoclis, Heracliti, Platonis de animae descensu dicta inter se plane consentire demonstrat (IV 8,4,5). Aeneas autem nihil ex hac oratione depromens nisi verba e nexu sermonis Plotini

avulsa nos docet philosophos illos non solum non eadem de eisdem rebus sensisse, sed etiam sibi non constitisse.

Denique hausit Aeneas e Plotino quae de Anaxagora affert:

52, 21 ἀλλ' ἀδύνατον ἅμα τῷ δημιουργῷ παραλαμβάνειν τὴν ὕλην. Καὶ τοῦτο Πλωτῖνος περιεργαζόμενος τὴν ὕλην σαφῶς πάνυ προλέγει καὶ τὸν Ἀναξαγόραν κωμῳδεῖ, ὅτι μὴ προλέγει, ἀλλ' ἅμα τὸν δημιουργὸν καὶ τὴν ὕλην εἰσήγαγεν, ἀδύνατον δὲ ἅμα.	II 4, 7 Ἀναξαγόρας δὲ . . . ὃν εἰσάγει νοῦν ἀναιρεῖ οὐκ αὐτὸν τὴν μορφὴν καὶ τὸ εἶδος διδόντα ποιῶν οὐδὲ πρότερον τῆς ὕλης, ἀλλ' ἅμα, ἀδύνατον δὲ ἅμα.

Iam accedamus ad doctrinam Aeneae cum Plotino comparandam. Quem philosophum longe aliter profuisse Aeneae ac Platonem inde cognoscitur quod, ut Platonis nomen reperitur in omnibus fere paginis, ita Plotinus solum ter toto dialogo appellatur (p. 12, 51, 52). Atque revera Platonem habuit Aeneas testem placitorum suorum, Plotinum auctorem argumentationis. Quod maxime patebit doctrinam Aeneae de providentia dei cum Plotino comparantibus.

Reperitur apud Aeneam Plotini dictum hominem esse praeditum non summa sed infima facultate animae habentis rationem itaque nemini mirum debere esse, quod nonnunquam a virtute aberret.

24, 16 ἐθέλεις δὲ τὸν ἄνθρωπον ἅπαντα κατορθοῦν καὶ μηδὲν διαμαρτεῖν; Σφόδρα θαυμάζεις τὸν ἄνθρωπον· διὸ θαυμάζεις, εἴ τι διήμαρτεν. Ἀλλ' ἔστιν οὐ τῆς πρώτης λογικῆς μερίδος, ἀλλὰ τῆς ἐσχάτης ὁ ἄνθρωπος, ὃς ψυχῆς μὲν ἀθανασίᾳ καὶ λόγῳ τῶν ἀλόγων ἐπικρατεῖ, φθορᾷ δὲ σώματος καὶ τροφῆς ἐνδείᾳ τῶν ἄνω λογικῶν οὐσιῶν ἀπολείπεται.	Enn. III 2, 8 θαυμάζεται δὲ ἐν ἀνθρώποις ἀδικία, ὅτι ἄνθρωπον ἀξιοῦσιν ἐν τῷ παντὶ τὸ τίμιον εἶναι ὡς οὐδενὸς ὄντος σοφωτέρου. τὸ δὲ κεῖται ἐν μέσῳ θεῶν καὶ θηρίων. IV 8, 7 θείας μὲν μοίρας οὖσαν, ἐν ἐσχάτῳ δὲ τοῦ νοητοῦ οὖσαν.

Itaque uterque nos docet non minus absurdum esse postulare ne quid homines peccent, quam si quis accusaret ultima, propterea quod non essent prima.

25,9 *Εἰ δὲ τὰ ἔσχατα, ὅτι μὴ πρῶτα διαγράψοιμεν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν πᾶσαν τάξιν διαλύοντες; Φέρε γάρ, εἰ τὸν λίθον ἐκβάλλειν ἐθέλοιμεν, ὅτι μὴ καρποὺς οἷα τὰ φυτὰ δίδωσι, τὰ δὲ φυτὰ διαβάλλειν, ὅτι μὴ τὴν γῆν οἷα βοῦς ἐργάζεται, τὸν δε βοῦν κακίζειν, οὐ γὰρ τῷ γεωργῷ παραπλησίως βούλεται. ὁ δὲ γεωργὸς αὐτὸς ἀπελαυνέσθω, ὅτι μὴ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐξ ἴσου τροφῆς ἠμέλησεν· εἶθ᾽ ὑπ᾽ ἀλόγου σοφίας μέχρι τῶν θείων ἀναβαίνοι τις, ὡς οὐδὲ αἱ ἄνω δυνάμεις δημιουργεῖν, ἀλλὰ τῷ δημιουργῷ διακονεῖν ἐτάχθησαν.*

25,22 *σμικρὸν γὰρ τῶν γενομένων οὐδέν, ἀλλὰ πάντα καλὰ καὶ μεγάλα καὶ τεταγμένα. καὶ ὁ λίθος καλὸς ᾗ λίθος, καὶ τὸ δένδρον ᾗ δένδρον, καὶ ὁ λέων καλός, κἂν ἐπίοι κατὰ λόγον τῆς ἀλόγου ζωῆς*[1]).

III 3,3 *ἢ ἐπὶ τὸ γενόμενον αὐτὸ ἢ ὅλως οὐκ αἰτιατέον, ὥσπερ οὐδὲ ἐπὶ φυτῶν γενέσεως, ὅτι μὴ αἰσθάνεται, ἢ ἐπὶ ζῴων τῶν ἄλλων, ὅτι μὴ ὡς ἄνθρωποι ἔχουσι· ταὐτὸν γὰρ τοῦτο τῷ διὰ τί ἄνθρωποι οὐχ ὅπερ θεοί.*

III 2,3 *καὶ τὰ μὲν τοῦ εἶναι μετέχειν δοκεῖ μόνον, τὰ δὲ τοῦ ζῆν, τὰ δὲ μᾶλλον ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι, τὰ δὲ ἤδη λόγον ἔχει, τὰ δὲ πᾶσαν ζωήν. οὐ γὰρ τὰ ἴσα ἀπαιτεῖν δεῖ τοῖς μὴ ἴσοις· οὐδὲ γὰρ δακτύλων τὸ βλέπειν, ἀλλὰ ὀφθαλμῶν τοῦτο, δακτύλου δὲ ἄλλο, τὸ εἶναι, οἶμαι, δακτύλῳ καὶ τὸ αὐτοῦ ἔχειν.*

III 3,3 *ἄτοπος ὁ τὸ πλέον ἀπαιτῶν τοῦ δοθέντος, ὥσπερ εἰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἀπαιτοῖ καὶ τῶν φυτῶν. δεῖ γὰρ οὐ ζητεῖν, εἰ ἔλαττον ἄλλου, ἀλλ᾽ εἰ ὡς αὐτὸ αὐταρκῶς.*

VI 3,11 *πιθήκων, φησίν, ὁ κάλλιστος αἰσχρὸς συμβάλλειν ἑτέρῳ γένει. ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ μὲν καλόν, πρὸς ἄλλο δὲ ἢ κάλλιον ἢ τοὐναντίον.*

[1]) Ad *ὁ λέων — ζωῆς* Russus p. 35 conferendum censuit III 2,4 *Ζώων δὲ εἰς ἄλληλα ἀναγκαῖαι αἱ ἐπιθέσεις καὶ φθοραί,* sed neque verba neque sensus convenit inter has sententias.

Demonstrat Plotinus hoc loco pulchrum in qualitatum genere ponendum esse ita ut omnia pulchra sint, quae secundum ipsas considerentur.

Quamquam igitur hominum sit peccare, tamen omnibus operam dandam esse ne peccatis se dent neve puero sibi insito obtemperent.

26,19 *οὐκ ἄρα τῷ ἐν ἡμῖν παιδὶ τὴν ἀρχὴν ἐπιτρεπτέον.*	I 4,15 *καὶ τὸν ἐν ἑαυτῷ κινηθέντα οἷον πρὸς λύπας παῖδα καταπαύσει (ὁ σοφὸς) ἢ ἀπειλῇ ἢ λόγῳ, ἀπειλῇ δὲ ἀπαθεῖ.*

Aeneas iterum demonstrat non omnia, quae nobis mala esse videantur, esse re vera mala affertque eadem fere argumenta atque Plotinus. Uterque enim docet non omnino mala vituperanda esse, cum ea deus aptissime mundi ordini subiungat. Itaque, si quis scelestus iniuria afficiat bonum, eum iniuste quidem facere, bono autem haec saluti esse.

27,22 *ὁ δὲ θεὸς τῆς πλεονεξίας τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἄγει, οἷον ἄπιστος τεχνίτης πρὸς τὸ κοινὸν τῆς ἐργασίας καλῶς τῷ φανέντι χρησάμενος καὶ τὸ ἀπεῤῥιμμένον εἰκῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἄχρηστον ἐκκαθαίρων καὶ συναρμόζειν ἀναγκάζων καὶ πρὸς τὸ ὅλον συντάττων.*	III 2,2 *καὶ μίαν ἐφ' αὐτοῖς τοιαῦτα ποιοῦσι καὶ πάσχουσιν ὅμως ἁρμονίαν ἐνεστήσατο φθεγγομένων μὲν ἑκάστων τὰ αὐτῶν, τοῦ δὲ λόγου ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἁρμονίαν καὶ μίαν τὴν σύνταξιν εἰς τὰ ὅλα ποιουμένου.* III 2,5 *καὶ οὐκ ἀχρεῖα δὲ οὐδὲ ταῦτα παντάπασιν εἰς σύνταξιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου.*

Reliqua loco supra indicato edentur.

Vita.

Natus sum Stephanus Sikorski Bidgostiae die IX mensis Iulii anni 1883. Literarum elementis Novesii imbutus gymnasium Vratislaviense ad St. Matthiam adii. Vere anni 1904 testimonio maturitatis instructus, ut studiis philologicis operam navarem, petivi universitatem Monacensem in qua docuerunt me: *Furtwaengler †*, *Mueller*, *Paul*, *Poehlmann*, *Weyman*, *Woelfflin*; *Mueller*, *Poehlmann*, *Weyman*, *Woelfflin* me ad exercitationes admiserunt.

Ubi cum per unum semestre versatus essem, universitatem adii Vratislaviensem. Docuerunt me viri doctissimi: *Baumgartner*, *Cichorius*, *Drescher*, *Ebbinghaus*, *Foerster*, *Freudenthal †*, *Hoffmann*, *Hoenigswald*, *Koch*, *Kowalewski*, *Kuehnemann*, *Norden*, *Skutsch*, *Sombart*, *Stern*, *Wendland*, *Zacher †*. Seminariorum philologici, archaeologici, philosophici, historici sodalis ordinarius fui praesidibus *Baumgartnero*, *Cichorio*, *Ebbinghausio*, *Foerstero*, *Freudenthalio †*, *Kuehnemanno*, *Skutschio*, *Wendlandio*.

Quibus omnibus gratias ago quam maximas et semper habebo, imprimis *Ricardo Foerstero*, qui liberalissime me, cum studiis operam darem, adiuvit largoque suo consilio hoc opusculum provexit.

Theses.

1. In Aeneae dialogo legendum est: 37,$_{17}$ ἢ γὰρ ἂν ἐκ παραδόξου καὶ κρείττονός τύχης διεσώθη.
2. 41,$_{12}$ cum Barthio scribendum est: ὑπὲρ ἐμὲ γὰρ καὶ σὲ τοῦτο.
3. 50,$_{3}$ coniciendum esse puto: ἀρχὴ καὶ αἰτία (οὐ γὰρ ἄγονος πηγὴ).
4. Aeneas Gazaeus et Theophilus ex eodem hauserunt fonte.
5. Euripidis canticum (Orestis 330 sq.) generi enharmonico tribuendum est, non chromatico.
6. Io. Philoponus in opere *Περὶ ἀιδιότητος κόσμου* componendo Aeneae Gazaei dialogo non usus est.
7. Sirenis forma e noctuae imagine originem cepit.
8. Kleinius (Jahreshefte des oesterr. archaeol. Inst. X 1907) statuae Veneris Esquilinae falso Hydnae nomen tribuit.

Typis Maretzke & Märtin, Trebnitziae Siles.